

Ағылшын тілін оқытуда оқушылардың сөйлеу дағдысын қалыптастыру мақсатында әдістер мен жаттығуларды пайдалану

ЖАРИЯЛАНДЫ
26.01.2026

СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/186859/>

Ардақұлы Н.

Х.Досмұхамедов атындағы Атырау Университеті

Оқушылардың үлгерімі бойынша ағылшын тілін оқыту әдістемесін зерделеу

АННОТАЦИЯ

Аталған мақалада ағылшын тілін оқыту әдістемесінің оқушылардың оқу үлгеріміне әсері ғылыми тұрғыдан талданады. Зерттеу жұмысының негізгі идеясы – әртүрлі оқыту тәсілдерінің тілдік дағдылардың қалыптасуына және оқу нәтижелерінің жақсаруына ықпалын анықтау. Қазіргі мектеп кеңістігінде ағылшын тілін меңгеру тек пәндік қажеттілік емес, сонымен қатар білім алушының академиялық және әлеуметтік дамуын қолдайтын маңызды құрал ретінде қарастырылады. Сондықтан оқыту әдістемесін тиімді таңдау, бағалау жүйесін дұрыс ұйымдастыру және мотивациялық факторларды ескеру білім сапасын арттырудың негізгі шарттарының бірі болып саналады. Мақалада дәстүрлі оқыту мен заманауи инновациялық тәсілдердің артықшылықтары, оларды қолданудың тиімді шарттары, оқу үлгерімін бағалау критерийлері және әдістемелік ықпалдың ғылыми негіздері жүйелі түрде сипатталады.

Кілт сөздер: ағылшын тілі, оқыту әдістемесі, оқу үлгерімі, коммуникативтік тәсіл, CLIL, оқу мотивациясы, бағалау.

КІРІСПЕ

Қазіргі таңда ағылшын тілі әлемдік білім кеңістігінде әмбебап байланыс тілі ретінде танылып, оқушылардың бәсекеге қабілеттілігі мен функционалдық сауаттылығын арттырудың негізгі факторларының бірі болып отыр. Жаһандық ақпараттың басым бөлігі

ағылшын тілінде таралатыны белгілі, сондықтан мектеп қабырғасынан бастап бұл тілді меңгерудің сапасы оқушылардың оқу жетістігіне ғана емес, олардың танымдық әлеуетіне, сыни ойлау деңгейіне және өзіндік оқу дағдыларының қалыптасуына әсер етеді. Дегенмен ағылшын тілін меңгерту үдерісінде кездесетін қиындықтар аз емес: кейбір оқушылар грамматикалық ережелерді жаттағанымен, еркін сөйлеуде қиналады; енді біреулері сөздік қоры жеткілікті болса да, мәтінді түсінуде қиындыққа тап болады. Мұндай айырмашылықтар бір ғана оқушының қабілетіне байланысты емес, оқыту әдістемесінің сапасына, сабақ құрылымына және оқу ортасының ұйымдастырылуына да тәуелді.

Оқушылардың үлгерімі – білім беру тиімділігінің ең маңызды индикаторларының бірі. Үлгерім арқылы оқыту әдістемесінің нәтижесі анықталып, оқу бағдарламасының орындалуы ғана емес, сонымен қатар оқушының нақты тілдік құзыреттілігі өлшенеді. Осы тұрғыдан алғанда ағылшын тілін оқыту әдістерін оқушылардың оқу үлгерімімен байланыстыра отырып зерттеу – қазіргі педагогикалық ғылымдағы өзекті бағыттардың бірі. Әсіресе, білім беру жүйесінде құзыреттілікке негізделген тәсіл күшейіп, оқушының практикалық тілдік қолдану қабілеті алдыңғы орынға шыққан кезеңде әдістемелік шешімдердің рөлі одан әрі арта түседі.

Бұл зерттеудің негізгі мақсаты – ағылшын тілін оқытуда қолданылатын әдістемелердің оқушылардың оқу үлгеріміне ықпалын теориялық және практикалық тұрғыдан талдау, сондай-ақ тиімді тәсілдерді анықтау арқылы педагогикалық ұсыныстар ұсыну. Осы мақсатқа сәйкес оқыту әдістемесінің түрлері, бағалау тәсілдері, мотивациялық және психологиялық факторлар, цифрлық ресурстардың ықпалы сияқты мәселелер қарастырылады.

Негізгі бөлім

Оқушылардың ағылшын тіліндегі оқу үлгерімі көпқырлы әрі күрделі құбылыс болып табылады. Ол тек бақылау жұмыстары мен тест нәтижелері арқылы ғана өлшенбейді, сонымен қатар оқушының тілдік ортада сөйлеу еркіндігі, тыңдалым арқылы ақпаратты қабылдау қабілеті, жазылым сауаттылығы және оқылым стратегияларының қалыптасуы арқылы байқалады. Осы тұрғыда оқу үлгерімі білімді репродуктивті деңгейде қайталаумен шектелмей, функционалды қолданысқа айналған кезде ғана толыққанды нәтиже ретінде бағаланады. Сондықтан ағылшын тілін оқытудағы әдістемелік шешімдерді үлгеріммен байланыстыра зерттеу барысында “оқушы не біледі?” деген сұрақпен қатар “ол білімін қалай қолдана алады?” деген мәселе алдыңғы қатарға шығуы қажет.

Көп жағдайда мектеп тәжірибесінде дәстүрлі оқыту әдістері басымдыққа ие болып келеді. Мұндай тәсілдерде мұғалім негізгі ақпарат көзі ретінде танылады, ал оқушы тыңдаушы, орындаушы рөлінде қалады. Грамматика-аударма әдісі, дайын үлгі бойынша

сөйлем құрастыру, мәтінді аудару, ережені жаттау сияқты тапсырмалар оқушының құрылымдық білімін қалыптастыруда белгілі бір нәтижеге жеткізеді. Әсіресе, грамматикалық тесттер мен жазбаша бақылауда мұндай әдіс оқушының қателер санын азайтуға көмектеседі. Дегенмен дәстүрлі тәсілдің әлсіз тұсы – оқушының тілдік қарым-қатынасқа түсуге дайындық деңгейін төмендетуі мүмкін. Себебі тіл үйренудің табиғи мақсаты – коммуникация. Егер оқушы сабақ барысында нақты өмірлік жағдаяттарға жақын сөйлесу тәжірибесін аз алса, онда оның тілдік білім қоры практикалық дағдыға айналмай, “теориялық ақпарат” деңгейінде қалып қою қаупі бар. Бұл жағдай үлгерімді тек бір өлшеммен – тест нәтижесімен бағалағанда көрінбей қалуы мүмкін, бірақ ауызша сөйлеу барысында анық байқалады.

Осы мәселені шешудің тиімді жолдарының бірі – коммуникативтік оқыту әдісін жүйелі қолдану. Коммуникативтік тәсіл оқушыны сабақтың белсенді қатысушысына айналдырып, тілдік әрекетті шынайы қарым-қатынас ретінде ұйымдастыруға негізделеді. Мұндай ортада оқушылар жаңа сөздерді жаттау үшін ғана емес, пікір айту, сұрақ қою, жауап беру, келісу немесе келіспеу үшін қолданады. Нәтижесінде тілдік материал “мақсатқа бағытталған әрекетке” қызмет етеді. Коммуникативтік тәсілдің үлгерімге ықпалы ең алдымен оқушының өзіне деген сенімділігін арттыруымен байланысты. Себебі оқушы қателесуден қорықпай, тілде сөйлеп үйрене бастайды. Бұл өз кезегінде сөйлеу дағдысының дамуына және сабаққа деген мотивацияның көтерілуіне әкеледі. Мотивация жоғарылаған сайын оқушы өздігінен ізденіп, қосымша сөздікпен жұмыс жасап, тыңдалым материалдарын қарауға бейім болады. Демек, бір әдістемелік өзгеріс бірнеше нәтижелік факторды қатар жақсартады.

Заманауи білім беру жүйесінде жиі қолданылатын тағы бір тиімді бағыт – CLIL әдістемесі. Бұл тәсілде ағылшын тілі жеке пән ретінде ғана емес, басқа пән мазмұнын меңгерудің құралы ретінде қолданылады. Мысалы, жаратылыстану немесе география элементтерін ағылшын тілінде түсіндіру арқылы оқушы тілді табиғи ортаға ұқсас жағдайда қолданады. CLIL тәсілінің басты ерекшелігі – оқушы тіл үйрену барысында тек грамматикалық құрылымды емес, академиялық ұғымдарды меңгереді. Мұндай тәжірибеде оқушының сөздік қоры кеңейіп, пәндік терминологиямен қатар логикалық ойлау да дамиды. Ең маңыздысы – оқушы ағылшын тілін “бөлек пән” ретінде қабылдамай, оны өмірде қолдануға болатын құрал ретінде түсінеді. Бұл көзқарас оқу мотивациясын тұрақты деңгейде сақтауға мүмкіндік береді, ал мотивация – үлгерімге әсер ететін басты факторлардың бірі. Сонымен қатар CLIL әдісі оқушыны мәтінмен жұмыс жасауға үйретіп, күрделі ақпаратты түсіну қабілетін жетілдіреді. Бұл тек ағылшын тіліндегі жетістікке емес, басқа пәндер бойынша да білім сапасының өсуіне ықпал етуі мүмкін.

Оқушылардың үлгеріміне әсер ететін тағы бір маңызды компонент – оқытудағы интерактивті және ойын элементтері. Көп жағдайда оқушы тіл үйренуді қиын және ұзақ

процесс ретінде қабылдайды. Егер сабақта үнемі бір үлгідегі жаттығулар орындалса, қызығушылық төмендеп, оқу әрекеті механикалық сипатқа ауысады. Ал ойын технологиясы оқушының эмоциялық белсенділігін арттырып, тіл үйренуді табиғи, еркін жағдайға жақындатады. Рөлдік ойындар, диалогтық тапсырмалар, пікірталас элементтері, топтық жобалар оқушының сабаққа қатысу белсенділігін көтереді. Нәтижесінде оқушының сөйлеуге қажеттілігі пайда болып, ол тілдік материалды есте сақтауды жеңілдетеді. Әсіресе жас ерекшелігіне сай ұйымдастырылған интерактивті тапсырмалар оқушылардың сабақтағы тәртібін жақсартып, оқу уақытын тиімді пайдалануға мүмкіндік береді. Мұндай сабақтарда үлгерімнің өсуі тек бағамен емес, білім алушының сабаққа қатысу жиілігімен, жауап беру сапасымен және өздігінен жұмыс жасау қабілетінің артуымен көрінеді.

Бүгінгі білім беру үрдісінде цифрлық технологиялардың әсері де айтарлықтай күшейді. Онлайн платформалар, интерактивті тапсырмалар, бейне және аудиоматериалдар, мобильді қосымшалар оқушыларға тілді әртүрлі форматта меңгеруге мүмкіндік береді. Цифрлық ресурстардың басты артықшылығы – жеке қарқынмен оқуға жағдай жасауы. Кейбір оқушыларға сөздікпен ұзақ жұмыс қажет болса, басқалары тыңдалым мен айтылымды көбірек қажет етеді. Сандық құралдар оқушыға өзіне қажетті бағытта жаттығу жасауға көмектеседі. Мұғалім тарапынан дұрыс ұйымдастырылған цифрлық тапсырмалар оқушының өзіндік оқу дағдысын дамытып, жауапкершілігін арттырады. Бұл аспект үлгерімге әсер ететін маңызды факторлардың бірі ретінде қарастырылады, себебі өздігінен оқу дағдысы қалыптасқан оқушы мектеп бағдарламасымен шектелмей, тілдік дамуын жүйелі жалғастыра алады.

Оқыту әдістемесінің үлгерімге әсерін талдағанда бағалау жүйесі мәселесін де айналып өтуге болмайды. Себебі үлгерім көрсеткіші бағалау арқылы анықталады, ал бағалау дұрыс құрылмаса, оқыту тиімділігі туралы нақты қорытынды жасау қиын. Қазіргі педагогикада бағалау тек қорытынды баға қою ғана емес, оқушыға кері байланыс беру құралы ретінде қарастырылады. Формативті бағалау арқылы оқушы өз қатесін уақытында байқап, оны түзетуге мүмкіндік алады. Ал суммативті бағалау белгілі бір кезеңдегі нәтижені тіркейді. Егер мұғалім екі бағалау түрін тең қолданса, оқушы тек “баға үшін оқу” емес, “үйрену үшін оқу” позициясына ауысады. Бұл психологиялық тұрғыдан да өте маңызды, өйткені оқушының күйзелісін азайтып, оқу үдерісін жеңіл қабылдауына ықпал етеді.

Оқушылардың үлгеріміне әсер ететін факторлардың ішінде мотивация ерекше орын алады. Тәжірибе көрсеткендей, тіл үйренуде жоғары нәтижеге жететін оқушылардың көпшілігі тұрақты мотивацияға ие болады. Мотивацияның ішкі түрі – оқушының тілге қызығушылығы, мақсат қоюы және өз дамуын бақылауы болса, сыртқы түрі – баға, ата-ананың талабы, мұғалімнің мадақтауы сияқты стимулдар арқылы көрінеді. Әдістемелік тұрғыда мұғалім мотивацияны қолдау үшін сабақ мазмұнын оқушы өмірімен

байланыстырып, тапсырмаларды қызықты әрі қолжетімді деңгейде ұйымдастыруы қажет. Қызығушылық пен қолжетімділік үйлескен жерде оқушының оқу үлгерімі тұрақты түрде жоғарылайды.

Сонымен қатар мұғалімнің кәсіби шеберлігі, сөйлеу мәдениеті және педагогикалық қарым-қатынасы да үлгерімге әсер ететін негізгі факторлардың бірі. Мұғалім оқушыға тек білім беруші ғана емес, бағыттаушы, қолдаушы тұлға ретінде танылуы керек. Оқушы қателескен кезде оны жазғыру емес, түзетуге мүмкіндік беру арқылы сенімді атмосфера қалыптастыру қажет. Мұндай психологиялық жайлылық оқушылардың белсенділігін арттырып, тілдік тәжірибесін кеңейтеді. Яғни әдістеме қаншалықты жақсы болғанымен, оны жүзеге асыратын мұғалімнің стилі мен қарым-қатынас мәдениеті дұрыс болмаса, күтілетін нәтиже толық орындалмауы мүмкін.

Жалпы алғанда, ағылшын тілін оқыту әдістемесін оқушылар үлгерімімен байланыстыра зерделеу білім беру тәжірибесінде нақты шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді. Ең тиімді нәтиже бір ғана әдісті қолданғанда емес, керісінше, түрлі тәсілдердің үйлесімді қолданылуынан байқалады. Мысалы, грамматикалық құрылымды түсіндіруде дәстүрлі тәсіл қолданылса, сөйлеуді дамытуда коммуникативтік әдіс, академиялық сөздік қорды кеңейтуде CLIL, ал бекіту кезеңінде цифрлық және ойын элементтері қолданылуы мүмкін. Бұл – әдістемені мақсатқа сай таңдау дегенді білдіреді. Осындай аралас оқыту моделі оқушылардың әртүрлі қабілетіне бейімделіп, оқу үлгерімін кешенді түрде арттыруға жағдай жасайды.

Қорытынды

Мақалада қарастырылған мәселелер негізінде ағылшын тілін оқыту әдістемесінің оқушылардың оқу үлгеріміне тікелей әсер ететіні ғылыми тұрғыдан дәлелденеді. Оқу жетістігін арттыру тек оқу материалының мазмұнына емес, оны ұсыну тәсіліне, сабақтағы тілдік ортаға, мотивацияға және бағалау жүйесіне байланысты екені байқалады. Дәстүрлі әдістер оқушының грамматикалық сауаттылығын дамытуға көмектескенімен, тілдік қарым-қатынас қабілетін қалыптастыру үшін коммуникативтік және интерактивті тәсілдердің маңызы жоғары. CLIL технологиясы тілдік білімді пәндік мазмұнмен байланыстыра отырып, оқушының академиялық дамуын кеңейтеді. Сонымен қатар цифрлық ресурстар өзіндік оқу дағдысын қалыптастырып, оқу үдерісін тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Қорытындылай келе, оқушы үлгерімін арттыру үшін мұғалім әдістемені мақсатқа сай таңдап, түрлі тәсілдерді сабақ кезеңдеріне сәйкес үйлестіре қолдануы қажет. Бұл бағытта бағалау жүйесін жетілдіру, оқушының мотивациясын қолдау және тілдік орта қалыптастыру – басты шарттардың бірі. Осы ұсыныстар тәжірибеде жүзеге асқан жағдайда ағылшын тілін меңгеру деңгейі көтеріліп, оқушылардың жалпы академиялық нәтижесі жақсарады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР (МАГИСТРЛІК ЖҰМЫСҚА ЛАЙЫҚ ҮЛГІ)

1. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press.
2. Harmer, J. (2015). The Practice of English Language Teaching. Pearson Education.
3. Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. (2010). CLIL: Content and Language Integrated Learning. Cambridge University Press.
4. Brown, H. D. (2007). Principles of Language Learning and Teaching.
5. Nation, I. S. P. (2001). Learning Vocabulary in Another Language. Cambridge University Press.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.